

VZDĚLÁVÁNÍ PRO ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ, KTERÉ ČEKÁ NA SVOU PŘÍLEŽITOST

Robin Thompson

Dovolu mně, abych bez okolků vyslovil svůj názor na to, jaké schopnosti by měli mít školitelé v plánování. Budu hovořit o nerovnováze, kterou pozoruji mezi nabídkou a poptávkou v oblasti plánování, a budu se zevrubněji zabývat tím, co by školitelé měli zajistit pro praxi.

Jako člověk s pětaticetiletou praxí se domnívám, že je stále více zapotřebí hlavně základních dovedností interakce, jimiž se plánování odlišuje od jiných profesí. Před mnoha lety definoval Britton Harris plánovače jako „odborníky na interakci“. Stále platí, že jejich zvláštní hodnota spočívá ve schopnosti integrovat politiku a aktivity napříč jednotlivými resorty a mezi různými úrovněmi území – od mezinárodní až ke skutečně místní; to se kombinuje s dovedností komunikovat a vyjednávat se širokou skupinou investorů. Mé současné zkušenosti při vypracovávání Strategie územního rozvoje pro Londýn – prvního zákonem požadovaného územního plánu ve Velké Británii, ukázaly přímo, za jak obtížné to považují jiné profese. Dokonce ve významných resortech, jako je zdravotnictví, školství a bezpečnost a v hlavních průmyslových odvětvích tento plán téměř zcela chybí. Bohužel mi zástupci těchto resortů naznačili, že zatím současní plánovači bojují o prosazení těchto tradičních postupů koordinace sektorové politiky.

Nezdá se mně ovšem, že by plánovači, kteří absolvovali školy pro plánování, měli tyto dovednosti integrace a komunikace v dostatečné míře. Mé zobecnění je založeno převážně na zkušenostech z Velké Británie, ale naše diskuse v Evropské

radě urbanistů mne vede k názoru, že v mnoha částech Evropy je situace podobná (i když se mohu mýlit: Newman a Thornley¹⁾, Salet a Faludi²⁾ tvrdí, že situace v anglosaském světě je značně odlišná). Proč tedy nedovedou školy pro plánování tyto základní dovednosti předjímat a pamatovat na ně? Mnoho problémů spočívá v relativně slabých vztazích dodavatelů profesionálů – škol pro plánování – k poptávce ze strany zaměstnavatelů a ovšem ze strany studentů – příjemců vzdělávání. To vedlo ve Velké Británii k takové situaci, že studenti vycházející ze škol plánování jsou informováni o současných a budoucích potřebách zaměstnavatelů jen velice málo.

Nerovnováha mezi nabídkou a poptávkou

Prvním důvodem pro to je čas – zůstávání mezi změnami poptávky ze strany praxe a schopností školitelů této poptávce vyhovět. Toto zpoždění je kumulativním důsledkem:

- Doby potřebné k tomu, aby školy pro plánování pochopily změny v poptávce, které budou často vyjádřeny velmi nejasně: prioritou praktiků asi nebude upozorňování škol pro plánování na to, co potřebují od jejich nových absolventů.
- Institucionálních průtahů, protože chtějí-li nešťastní učitelé dosáhnout uznání změny, absolvují úmornou byrokratickou kalvárii.
- Odporu studentů ke změnám: v názorech studentů se podle mých omezených zkušeností projevuje zastaralé a konzervativní vnímání trhu práce.
- Prostého faktu, že k vypracování nových kurzů je zapotřebí několika let.

Výsledkem toho ve Velké Británii je, že na trh práce přichází mnoho absolventů, kteří jsou vybaveni znalostí regulativního, implementačního a projektového plánování, po němž byla poptávka (do té míry, pokud byla vůbec) v době M. Thatcherové, ale kteří neovládají strategické a prostorové plánování, které je požadováno v posledních 7 nebo 8 letech. V posledních dvou desetiletích ovšem dochází ve specializacích nabízených v kurzech ve Velké Británii k zřetelnému posunu od strategického k místnímu a operačnímu (RTPI)³⁾. Výsledkem je a bude stále ve větší míře nadbytek plánovačů se znalostmi regulativů a místního plánování a citelný nedostatek plánovačů se znalostmi strategického prostorového plánování. Vláda Velké Británie má kvůli tomuto nevhodnému studijnímu programu tolik starostí, že nám na ústavu při Univerzitě v Londýně nedávno poskytla finanční prostředky na vypracování nového kurzu strategického plánování a regionálního rozvoje.

Tyto problémy vyvstávají zčásti v důsledku prohlubujícího se odtržení univerzitních kateder od praxe. Většina praktiků a zvláště starší „zaměstnavatelé“ sami pozorují změny v poptávce asi jen velmi málo. Obvykle reagují spíše na jednotlivé krátkodobé tlaky, než by se zabývali dlouhodobou perspektivou. Zaměstnavatelé téměř vždy zdůrazňují spíše potřebu praktických dovedností lidí, kteří mohou svou práci vykonávat hned, než potřebu znalostí postupů a umění přemýšlet, jichž je vskutku zapotřebí dlouhodoběji (hovořím o tom všem důkladněji v Teorii a praxi plánování: Thompson)⁴⁾.

Školy pro plánování se stále více vzdávají od přínosů, které by mohli poskytnout praktikující plánovači, zejména kvůli mzdové propasti mezi školstvím a praxí (zjistil jsem, že je enormní). Přiklánějí se více k výzkumu (který je ve Velké Británii veden spíše než aplikací v praxi univerzitní dokonalostí) a také k způsobu vyjadřování v univerzitních diskusích, který je pro lidi z praxe (a mám podezření, že i pro mnohé vysokoškolské odborníky) nepronikatelný. Školy pro plánování musí znovu prosadit samy sebe a svůj klíčový vliv na poptávku. Svého pohledu mimo školní zdi, univerzitních nástrojů a mozkového potenciálu by měly využívat spíše k tomu, aby praxi řídily, než aby ona řídila je. Ať oprávněně, nebo neoprávněně, sdílím dojem mnoha kolegů z praxe, že univerzitní odborníci v plánování zřídka nabízejí takové inovace a vedení, jaké si pamatují z doby, kdy jsem jako mladý praktik začínal⁵⁾.

Vstup do britských škol byl zklamáním jak pokud jde o počet, tak i o kvalitu. To vede k nedostatku kvalifikovaných odborníků. Zdá se, že k tomu došlo na základě dojmu, že plánování jako kariéra i jako forma intelektuálního úsilí je neatraktivní (Grant)⁶⁾. To je zvláště tragické, protože materiál pro vzdělávání v plánování zahrnuje tolik problémů, které v dnešní společnosti stojí ve středu zájmu.

Oživení základních plánovacích dovedností

Čeho je tedy potřeba? Trvale efektivním modelem vzdělávání plánovačů ve Velké Británii je koncepce základních znalostí a dovedností, která vede k možností další specializace. V nepředvídatelné budoucnosti to pravděpodobně bude platit dál. Cliff Hague (s nímž jsem před dvaceti lety řídil koncepci „základního“ vzdělávání v plánování přes RTPI) vás v Brně obšťastňoval vizí budoucnosti řízené spotřebitelem, v níž se mnoho současných praktických nástrojů – rozvojové plány a prováděcí předpisy – stane okrajovými nebo nadbytečnými. I když nutně nesdílím Cliffův názor, že v budoucnosti budou zaměstnavatelé plánovačů McDonalds a Nike, souhlasím s tím, že statutární a implementační základna územního plánování relativně zeslábně (jak k tomu podle Newmanova a Thornleyova tvrzení dochází v mnoha evropských zemích). Tento proces se ve Velké Británii již vskutku zrychluje v souvislosti s publikováním vládních návrhů na zjednodušení a uvol-

nění statutárního systému a na zavedení nových forem plánování napříč resorty na široké základně, jako jsou strategie Evropského společenství (DTLR)⁷⁾.

Má vlastní koncepce základního vzdělání v plánování by se zaměřila na jeho interaktivní a strategické kvality. Zdá se mně, že ty řeší dopady globalizace, které vyžadují, aby v politickém rozhodování veřejnosti byly vypracovány reakce zahrnující mnohem širší strategické měřítko (viz některé případové studie v Healey et al.)⁸⁾. Existuje imanentní poptávka po růstu na evropské, transnacionální, regionální a subregionální úrovni. Není to omezeno na Velkou Británii, která ovšem v národním a regionálním plánování zůstala pozadu. Značkoví vůdcové, jako jsou Nizozemci, jsou nyní spojováni s tím, co se líbí Irsku, které zveřejnilo návrh celostátního územního plánu. Irové se vůbec nikdy nepoučili, že když hrají evropskou hru a zabývají se účinky globalizace a ekonomického růstu, vyžaduje to zcela odlišný řád plánování.

V praxi jsem získal zkušenost, která tento názor potvrdila. Pfiizers, jedna z největších farmaceutických společností na světě, hrozila, že své sídlo ve východním Kentu opustí. To by pro uvedený zaostávající subregion byla pohroma. Bylo jasné, že společnost potřebovala strategickou odpověď na své sdělení, na bytové, ekologické a jiné tlaky. Reakce ze strany subregionu a mnoha agentur byla životně důležitá pro docílení úspěšného výsledku, při jehož implementaci místní a územní plánování selhalo.

Za druhé, koncepce územního plánování jako integrované politické reakce napříč resorty je pravděpodobně trvalá. V současnosti existuje mnoho svědectví o tom, jaké škody může resortní politika napáchat. Ve Velké Británii, která má v tomto ohledu tendenci zaostávat, byly na resorty zdravotnictví, školství a bezpečnosti kladeny nové a náročné požadavky, aby vypracovaly strategické plány respektující jejich širší kontext. Aby místní orgány veřejné správy vypracovávaly strategie Evropského společenství, musí kromě toho pracovat s celou řadou zájmových skupin. Tyto aktivity vyžadují dovednosti integrace a komunikace, které nespahnou prostě z nebe. Tato situace volá po dovednostech plánovačů. Většinou však dochází k plýtvání myšlenkovým potenciálem plánovačů: jsou příliš soustředě-

ni na problematiku rozšiřování zadních traktů budov a psaní pětisetstránkových dokumentů, které budou číst pouze profesionálové a právníci.

Jako základní znalosti by se měl tedy učit proces integrace. To by rozvinulo dovednosti komunikace a jednání: jak uvést do souladu zájmy jednotlivce a kolektivu, soukromé a veřejné, zájmy trhu a státu, místní a strategické, ekonomické a ekologické zájmy? To by bylo stimulem naučit se, jak se přizpůsobit ve světě, který se stále mění. Jak tvrdí Grant, školení by mělo plánovače vybavit schopností fungovat ve společnosti budoucnosti, vycházející z informací. Mělo by mu poskytnout pružné dovednosti, například řešit styčné třecí plochy mezi zdravotnictvím a plánováním – problém, který před 5 lety neexistoval a nyní vzbuzuje značnou pozornost. Studenti vyzbrojení těmito základními dovednostmi by měli být s to rozvíjet širokou škálu specializací jako reakci na stále se rozšiřující oblasti tvorby politiky.

S těmito problémy se potýkáme ve Velké Británii, kde založil RTPI Komisi pro vzdělávání (která pořádala „slyšení“ teprve včera). Jejím úkolem je rozhodovat, jak by měl Institut reagovat na měnící se požadavky na společnost a vzdělávání. Z těchto reakcí je již nyní zřejmé, že jsme uznali, že existuje napětí mezi přáním vytvořit kvalitní profesionální základnu pragmatického územního plánování a uvědoměním si, že pokud má mít plánování své místo v hlavním proudu tvorby politiky ve veřejném i soukromém sektoru, musí Institut rozšířit svou základnu a uvolnit své vzdělávací směrnice a regulativy. Můj hlas pro tuto komisi jsem již uvážil. Musíme se uvolnit a vybavit se pro širší, prostorovou roli. Naši školitelé potřebují sebedůvěru, aby nás tímto směrem vedli.

*Workshop AESOP o vzdělávání pro plánování v Evropě
Vídeň, 15. března 2002*

- 1) *Urban Planning in Europe (Urbanistické plánování v Evropě)*, P. Newman a A. Thornby (1996) Routledge.
- 2) *The Revival of Strategic Spatial Planning (Oživení strategického územního plánování)* W. Salet a A. Faludi (2000).
- 3) *Viz: RTPI, Survey of the Specialised Studies Offered by Planning Schools (Přehled specializovaných studií nabízených školami pro plánování)* (1994).

- 4) „Re-defining planning: the Roles of Theory and Practice, (Nová definice plánování: role teorie a praxe, R Thompson v *Planning Theory and Practice* (Teorie a praxe plánování) (2000), sv. 1, č.1, s.126–133.
- 5) Myslím například na dopad plánovacích systémů v době, kdy jsem zahájil svou profesní kariéru – at si o tom dnes člověk myslí cokoli.
- 6) *Planning as a Learned Profession* (Plánování jako naučená profese), M. Grant v *Plans and Planners* (Plány a plánovači), sv. 1., č.1, s.21–26.
- 7) *UK Planning Green Paper: Planning: Delivering a Fundamental Change* (Zelená kniha plánování Velké Británie: Plánování: provedení zásadních změn), Department of Transport, Local Government and the Regions (odbor dopravy, místních orgánů veřejné správy a regionů, 2001.
- 8) *Making Strategic Spatial Plans* (Vypracovávání strategických územních plánů), vyd. P. Healey, A. Khakee, A. Motte a B. Needham (1997) UCL Press.

Poznámka redakce:

Tematika školení odborníků pro územní plánování je velice živá, je možno říci „vroucí“ téměř ve všech evropských zemích. Článek R. Tompsona velice přesvědčivě poukazuje na propast mezi odborným školstvím a vyvíjející se praxí. Pro čtenáře, kteří nejsou seznámeni s britským systémem územního plánování a příslušného školství je nutno upozornit na určité rozdílnosti od systému našeho. „Plánovač“ (planner) je profese, propojující kvalifikaci urbanisty, sociálního a ekonomického plánovače, a do určité míry i environmentalisty a regionalisty. Je nutno konstatovat, že jeho znalosti a dovednosti na úseku tvůrčího urbanis-

tického navrhování (urban design) jsou menší, než našich architektů – urbanistů. O to širší jsou jejich dovednosti v oblasti municipální politiky a územního managementu.

„Školy pro plánování“ (Planning Schools) jsou zřízeny při britských univerzitách a je jich v Anglii, Walesu i Skotsku celá řada. Jejich zaměření i úroveň se může lišit.

Královský institut územního plánování (Royal Town Planning Institute – RTPI) je odbornou stavovskou institucí, která je zodpovědná za kvalifikaci a vzdělávání plánovačů, hájí jejich zájmy a podporuje jejich další odborný růst, včetně mezinárodní spolupráce.